

مرکز نشر میراث مکتوب

گذشته، حال و آینده

مرکز نشر میراث مکتوب در دی ماه سال ۷۳ به صورت دفتری وابسته به معاونت امور فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، برای بررسی و مطالعه درباره بازسازی، احیا و انتشار مجموعه‌ای بزرگ از مهمترین و برجسته‌ترین آثار مکتوب در فرهنگ و تمدن ایرانی و اسلامی شروع به فعالیت نمود. این دفتر پس از سه ماه مطالعه، فهرستی از کتب و متون گرانسنگ و کهن شامل ۱۰۰۰ اثر در بیش از ۵۰ موضوع تهیه کرد و برای نظرخواهی به مراکز پژوهشی و شخصیت‌های ذیصلاح ارسال کرد که از آن میان ۱۰۰ اثر برگزیده شد. مطالعات بعدی بر روی این آثار نشان داد، اغلب این آثار چاپ وبه لحاظ تصحیح و تحقیق از وضعیت قابل قبول برخوردارند، لیکن بسیاری از نویسندگان این آثار تألیفات و رسائل دیگری دارند که تاکنون ناشناخته مانده، تحقیقی روی آن صورت نگرفته و انتشار نیافته است. از این رو از چاپ مجموعه‌ای هماهنگ، یک پارچه و یک شکل که پیش‌تر بارها به چاپ رسیده صرف نظر کرده و تحقیق و تفحص متون خطی چاپ نشده را به عنوان فعالیت اصلی خود، در دستور کار قرار داد. این اقدام که در واقع کوششی نو تلقی می‌شد در همان روزهای نخست سال ۷۴ کلید خورد و برای دستیابی به آرمانهایی چون «شناسایی و معرفی آثار خطی ارزنده دانشمندان و متفکران حوزه فرهنگ و تمدن اسلام و ایران، تحقیق و نشر نسخه‌های ارزشمند متون اسلامی و ایرانی، کمک به ایجاد زمینه‌های مناسب جهت تبادل آراء مصححان و محققان و مراکز تحقیقاتی در زمینه متون در داخل و خارج از کشور، حمایت از محققان و محصان و ناشران داخلی و خارجی در احیاء متون، کمک به گسترش آموزش مبانی و اصول تصحیح انتقادی متون و ترجمه متون تخصصی، کمک به گسترش شبکه‌های اطلاع رسانی آثار خطی، کمک به تنظیم و انتشار فهرس نسخه‌های خطی مجموعه‌های فهرست نشده، انتشار نشریات ادواری اطلاع‌رسانی و تخصصی درباره متون خطی و تحقیقات پیرامونی، تلاش برای تدوین و تصویب قانون ملی

جلسه دوم درباره زبان‌شناسی و اطلاعاتی که یک محقق و مصحح لازم است برای تحقیق بهتر متون در خصوص زبان‌شناسی بدانند برگزار شد و دکتر علی اشرف صادقی عضو پیوسته فرهنگستان زبان و ادبیات فارسی در این خصوص سخنانی ایراد کرد.

در نشست سوم آقای دکتر ثبوت از تاریخچه نشر و وضعیت تصحیح متون و مراکز تصحیح متون در شبه قاره هند گزارش داد.

به علاوه جلسه چهارم که در ماه مبارک رمضان برگزار شد به نقد و بررسی «منطق الاخص» اثر امام فخر رازی از فلاسفه سده ششم هجری قمری که آقای احد فرامرز قراملکی تصحیح آن را برعهده داشتند اختصاص یافت. در این نشست که با حضور استادعبدالله انوار و دکتر ضیاء موحد و آقای صدوقی و جمعی از اساتیدحوزه منطق و فلسفه بر پا شده بود، دیدگاه‌های امام فخر رازی درخصوص منطق موجبات که برای اولین بار چاپ شده و ارزش علمی بالایی نیز دارد مورد کنکاش قرار گرفت و در آغاز جلسه آقای قراملکی درباره آراء و افکار و نوآوریهای منطقی «فخر رازی» و تاثیر او بر اندیشمندان بعدی و شیوه تصحیح سخن گفت. سپس دکتر «دادبه» درباره لقب مجعول «امام المشککین» که در دوره صفویه به فخر رازی اطلاق شده بود توضیحاتی ارائه کرد و پس از آن استادعبدالله انوار در دفاع از آثار و افکار فخر رازی و شک وی در پیشرفت علم و همچنین در دفاع از شک در علم گزارشی ارائه کرد. استاد

انوار گفت: «شک در علم سبب پیشرفت علوم است و چنانچه بعدها با از میان رفتن شک و با پذیرش آراء و افکار پیشینیان، بیشتر به شرح افکار فلاسفه قبل پرداخته شد و

حمایت از میراث مکتوب و همچنین تدوین آیین‌نامه حمایت از حقوق مصححان و محققان آثار خطی» به کارش ادامه داد. در چارچوب همین اهداف و در آغاز راه جلسات متعددی با حضور مصححان بزرگی نظیر مرحوم آقا سید عبدالعزیز طباطبایی، مرحوم استاد محمدتقی دانش‌پژوه، استاد احمد منزوی، استاد عبدالحسین حائری، استاد حسینی اشکوری، استاد محمدعلی روضاتی، استاد نورانی، استاد غفاری و کتابشناسان و مصححان صاحب‌نظر دیگری برگزار شده و در واقع چراغ هدایت مرکز شد برای آینده.

اما در عین حال مرکز نشر میراث مکتوب علاوه بر احیاء و چاپ متون قدیمی، کوششهای جنبی دیگری را نیز در همان آغاز فعالیت دستور کار خود قرار داد که یکی از آنها برگزاری نشست‌هایی با حضور اساتید و صاحب‌نظران بود که مدتی است هر ماه یک بار برگزار می‌شود. در این خصوص اکبرایرانی مدیر مرکز نشر میراث مکتوب به کلیات می‌گوید: ما بنا داریم این نشست‌ها را ادامه دهیم و هر ماه یک نشست علمی را در خصوص نقد و بررسی متونی که میراث مکتوب چاپ می‌کند یا ناشران دیگری منتشر می‌کنند و دارای اهمیت خاصی است برگزار کنیم. همچنین جشن رونمایی آثاری که منتشر می‌کنیم و در خصوص اهمیت آثار هم جلساتی خواهیم داشت و تاکنون پنج نشست در موضوعات مختلف برگزار کردیم.»

در پنج نشستی که تاکنون در محل مرکز نشر میراث مکتوب برگزار شد مباحث متعددی مطرح شد. نشست اول به «نسخه‌شناسی و شیوه‌های عرضه بهتر متون» پرداخت که استاد ایرج افشار و آقای کامران فانی حضور داشتند و به بحث و بررسی در این خصوص اقدام نمودند.

متعاقب آن این امر سبب رکورد علم در ایران شد». در همین حال در پایان این نشست نیز دکتر ضیاء موحد دیدگاه‌های امام فخر رازی را در بخش منطق ریاضی تشریح کرد.

سرانجام اینکه نشست پنجم مرکز نشر میراث مکتوب تحت عنوان «گونه‌شناسی ترجمه‌های قرآن کریم» با حضور دکتر علی‌رواقی برگزار شد. در خصوص اهمیت برگزاری نشست آخر «ایرانی» مدیر مرکز نشر میراث مکتوب به کلیات گفت: «یک محقق و مصحح برای آنکه در تصحیح یک متن کهن و ادبی که در دست دارد از لغزش زبانی دور باشد لازم است که اطلاعاتی درباره گونه‌شناسی داشته باشد و بر تاریخچه زبان فارسی و سبک‌های متعدد زبانی مسلط باشد تا یک متن ادبی کهن را که تصحیح می‌کند به شیوه درست‌تر عرضه کند» اظهاراتی که دکتر علی‌رواقی نیز به هنگام سخنرانی برای علاقه‌مندان بر آن تاکید ورزید: «در حقیقت اگر گونه‌شناسی به صورت علمی و منطقی انجام شود شاید اصلاً شیوه‌های تصحیح متون که تا الان مطرح بوده و حداقل ۶۰۰ سال است که به صورت علمی در اروپا روی آن کار شده باید به طور کلی عوض شود. بنابراین اینکه می‌گوییم به کلی بنیاد تصحیح به هم می‌خورد به این دلیل است که اگر کسی گونه‌شناسی را نداند و به سراغ تصحیح برود با مشکلات بسیار زیادی مواجه می‌شود. ما اگر گونه را نشناسیم هیچ کتابی را تشخیص نمی‌دهیم که مال کجاست و آن را آمیخته می‌کنیم با واژه‌های حوزه‌های دیگر. بنابراین کسانی که به کار تصحیح می‌پردازند حتماً باید اول مسئله گونه‌شناسی را حل کنند چون اگر غیر از این باشد واژگان در هم آمیخته می‌شوند. پس گونه‌شناسی برای تصحیح متون برای شناخت تاریخ زبان فارسی و برای سبک‌شناسی بسیار ضروری است.» دکتر رواقی با تاکید بر اینکه تصحیح متون بدون گونه‌شناسی امکان ندارد تصریح کرد: «فرض کنید ترجمه تفسیر طبری در حوزه‌ای جز ماوراءالنهر نوشته شود مثلاً تفسیر طبری بیاورند در ری بنویسند خب طبعاً زبانی که مردم ری می‌خواهند زبان ماوراءالنهر نیست چون نمی‌فهمند و طبعاً آن را به زبان خودشان بر می‌گردانند و از واژگان خودشان استفاده می‌کنند علت تفاوت نسخه‌ها هم همین است.» به همین خاطر در این جلسه دکتر رواقی از شش گونه گزارش دارند که یک گونه تحت عنوان «گونه سیستانی» معیار و متن سخنرانی وی را تشکیل می‌داد و اشاره مختصری هم به مباحث دیگر داشت. به اعتقاد دکتر رواقی: «گونه سیستانی را در قرآن قدس می‌بینیم یعنی در زبان قرآن قدس یک گونه ویژه‌ای به کار رفته که نزدیکترین گونه کاربردی از زبان پهلوی در نوشته‌های فارسی است. چهار سالی که من شبانه‌روز کم‌تر روزی از ۱۷ یا ۱۸ ساعت روی این مسئله کار می‌کردم و می‌خواستم بیشتر کاربرد این

نمونه از واژه‌ها را در متون پیدا کنم دیدم که در گونه سیستان کتاب باقی نمانده یا باقی نگذاشتند و همه نابود شده است. در همان سالها این پرسش پیش آمد که چرا از گونه سیستانی با این قدرت زبان، آثاری باقی نمانده است.» دکتر رواقی در تشریح این مسئله اظهار داشت: «گونه‌ها به مسایل زیادی اعم از اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و بخصوص اقتصادی بستگی دارد، گونه سیستانی چون پشتیبانی مالی نشده، در یک دوره‌ای از بین رفته اما گونه ماوراءالنهری که از رودکی شروع شده و تا امروز که در ماوراءالنهر می‌بینیم کاربرد دارد چون همیشه پشتیبانی شد برخلاف گونه سیستانی که با نابود شدن زردشتیان و از بین رفتن مردمی که در آن حوزه زندگی می‌کردند و اغلب گرایش زردشتی داشتند از بین رفت با آنکه گونه بسیار غنی است. سرانجام اینکه دکتر علی‌رواقی در تشریح و معرفی قرآن قدس تصریح کرد: هیچ کتابی در زبان فارسی نداریم که به اندازه قرآن قدس در بردارنده واژگان و ساختار زبان پهلوی و آوایی زبان پهلوی باشد این کتاب در زبان فارسی منحصر به فرد است. در همین حال نکته‌ای را برای اولین بار طرح کنم که زبانی که یعقوب لیث خواسته بعنوان زبان فارسی رواج پیدا کند زبان قدس است. چون یعقوب لیث برآمده و برکشیده زردشتیان است و بوسیله آنها تامین می‌شده و آنها بودند که مخارج حوزه سیستان را می‌پرداختند برای اینکه کسی را پیدا کنند تا علیه حکومت بغداد مبارزه کند و آن را ساقط کند. تمام قرآن قدس واژه‌هایی است که در حوزه سیستان کاربرد داشته و گرنه این ترجمه برای چه کسانی بود ترجمه‌ای به عظمت قرآن قدس با ۴۱۲ صفحه با قطع و کیفیت مناسب».

جلسه پنجم از سلسله نشست‌های مرکز نشر میراث مکتوب که با پرسش و پاسخ حاضرین به پایان رسیده «ایرانی» مدیر نشر میراث مکتوب به «کلیات» از برنامه‌های آینده نشر میراث مکتوب گفت: «احتمالاً در جلسه آینده نقد و بررسی آثار فلسفی علامه قاضی سعید قمی را خواهیم داشت که جناب آقای دکتر نجفقلی حبیبی تصحیح آن را بر عهده داشتند. می‌شود گفت ایشان شش اثر از آثار علامه قاضی سعید قمی را تصحیح کردند. به همین خاطر جلسه آینده را به دیدگاه فلسفی قاضی سعید قمی که در زمان خودش هم مطرح بوده و برای محققان جوان علاقه‌مند به فلسفه دانستن آن نظرات لازم است اختصاص خواهیم داد. و در نشست پس از آن نیز به جشن رونمایی روضه المنجمین که استاد اخوان زنجانی تصحیح کردند. خواهیم پرداخت که آقای دکتر عبداللهی و برخی از اساتید و صاحب‌نظران نیز حضور خواهند داشت.» «ایرانی» خبر داد: «در نمایشگاه بین‌المللی کتاب هم ما سه نشست در همین مباحث برنامه‌ریزی خواهیم کرد و البته آنجا این نشست‌ها با حضور اساتید خارجی برگزار خواهند شد.»